

Joan Brossa, més enllà dels Països Catalans

Glòria Bordons

Joan Brossa (1919-1998) és un autor que, malgrat la poca incidència en els seus inicis entre el públic català, curiosament fou traduït a d'altres llengües des de ben aviat. L'explicació podria estar en el caràcter universal de la poesia de Brossa, en el grau de confluència amb les literatures més avançades d'Europa i en l'impacte que la seva lectura produí sempre en poetes de relleu.

Les traduccions de Brossa superen el centenar de publicacions. La majoria són poemes publicats en revistes o antologies col·lectives. Però també hi ha llibres sencers que es repeteixen en diferents llengües com *Em va fer Joan Brossa* de 1950 o *Poemes civils* de 1960. En general, de la ingent producció brossiana, s'han traduït bàsicament peces de poesia escènica, poemes curts (l'anomenada antipoesia) i poesia visual (si és que podem comptabilitzar com a traduccions els títols dels poemes visuals o objectes). Queden, doncs, com a feina pendent les formes tradicionals i la prosa, tot i honroses excepcions com *Añafil 2*, no publicada, en canvi, en català.

Si mirem la distribució entre llengües d'aquest centenar llarg de traduccions, podem observar que gairebé la meitat són al castellà i des d'èpoques ben primerenques (1951), fins al punt que molts poemes o peces escèniques aparegueren paral·lelament en les dues llengües o, fins i tot, abans en castellà que en català. Aquesta divulgació es deu a la confiança cega que alguns autors de renom posaren en ell, especialment Pere Gimferrer, traductor d'un primer volum de *Teatro* (1968), del guió cinematogràfic *Foc al càntir* (1965) i de diversos poemes i accions espectacle a *Papeles de Son Armadans*. Aquesta presència, juntament a d'altres traduccions teatrals aparegudes durant les dècades dels setanta i dels vuitanta a revistes com *Yorich* o *Pipirijaina* despertaren l'interès espanyol per la producció escènica de Brossa, la qual cosa ha portat a la traducció recent de gran part de la seva obra escènica a l'editorial Ñaque de Ciudad Real i al projecte de traduir algunes obres a l'editorial Argitaletxe Hiru S.L d'Ondarribia.

La tasca de Pere Gimferrer creà escola: Andrés Sánchez-Robayna traduï *El poeta presenta quince pantomimas, Me hizo Joan Brossa, Viaje por la sextina* i, juntament amb Mireia Mur, una antologia l'any 1985; Alfonso Alegre, a més de diversos poemes, traduï i edità a La Rosa Cúbica un llibre que aparegué paral·lelament a la versió

catalana: *Suite trance o la cuenta atrás* l'any 1994; José Batlló traduí dos llibres clau: *Me hizo Joan Brossa* i *Poemas civiles*; Salvador López Becerra, versionà i edità unes boniques plaquettes; i, sobretot, en els darrers temps, Carlos Vitale, ha traduït *Añafil 2*, *Postteatro* i *Poemas urbanos*, entre molts d'altres.

La segona llengua en les traduccions de Brossa és l'alemany, que compta amb dues obres senceres: *Der Wilde Kopf* el 1975 i *So entstand Joan Brossa*, el 1998, a més de múltiples poemes en revistes, molts d'ells traduïts pel catalanòfil Til Stegmann.. A continuació se situa l'anglès que, malgrat ser una de les llengües pioneres en traduccions de Brossa (1965) i comptar amb traductors d'una gran qualitat com Arthur Terry, John London o David Rosenthal, únicament compta amb poemes dispersos en revistes, el magnífic volum *Poems from the catalan* de 1973 i la traducció d'una peça escènica: *The quarrelsome party* en un monogràfic sobre teatre contemporani català fet per David George i John London. El quart lloc se'l reparteixen entre el suec, el francès i l'italià. És curiós que el suec tingui el mateix nombre de publicacions que les altres dues llengües romàniques. Això és gràcies a la dedicació de Lasse Söderberg que, des de l'any 1963, traduí poemes de Brossa fins que el 1989 publicà l'antologia *Alfabetet mellan ögonbrynen*. El francès, tot i començar aviat amb la magnífica edició del *Quadern de poemes*, de 1969, només compta amb un llibre independent: l'antologia *L'illusioniste* traduïda per Pierre Lartigue i Montserrat Prudon, de 1991. En canvi, l'italià compta amb tres llibres: *Poemi civili*, *Via Fregoli* i *Tot Brossa* (de poesia visual), tots del mateix any 1997, gràcies a l'empenta particular de Sarenco.

Altres llengües que compten també amb traduccions de poemes en revistes, encara que en menor nombre, són l'holandès (gràcies a Madelon Zuyderhoff), el flamenc (de la mà de Bob de Nijs), el portuguès, l'hongarès i el japonès. D'entre aquests darrers destaquen la publicació de *Poemas civis* traduït per Ronald Polito i Sergio Alcides, a Rio de Janeiro, el 1998 (significatiu, sens dubte, pels llaços establerts entre Brossa i Cabral de Melo) i l'obra de teatre *Canigó csúcsán már nincsenek sasok* (*Al Canigó ja no hi ha àguiles*), traduïda a l'hongarès per Déri Balázs en un volum dedicat al teatre català modern.

En resum, podríem dir que Brossa ha estat i continua sent força present en les llengües més conegudes internacionalment i, fins i tot, en llengües europees d'àmbit reduït,

gairebé sempre de la mà de reconeguts poetes i traductors. Si a això afegim la seva presència internacional en exposicions de poesia visual i objectual, convindríem que és un dels poetes catalans més coneguts internacionalment. Segurament la seva modernitat tant en teatre com en poesia hi ha contribuït. I també la seva concepció poètica que ha anat sempre més enllà del llenguatge:

No, no.
Aquest poema vol traspasar
els límits del llenguatge.
Cau de poemes (1960)